

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΕΜΑ : ΣΧΕΣΗ ΚΥΡΙΟΥ ΚΑΙ ΔΟΥΛΟΥ

ΥΠΕΘΥΝΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ : Κος Δημήτριος Μπαλτάς

Γιώργος Μπότης

ΚΕΦΑΛΑΙΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ : Σχέση κυρίου και δούλου στην αρχαιότητα

1. ΚΕΦ Α : Η σχέση κυρίου και δούλου στην φαινομενολογία πνεύματος του Χέγκελ
2. ΚΕΦ Β : Η σχέση εργάτη – μη εργάτη στα οικονομικά και φιλοσοφικά χειρόγραφα του Κ. Μαρξ
3. ΚΕΦ Γ : Η σχέση αφέντη και δούλου στον Νίτσε
4. ΚΕΦ Δ: Ελευθερία και δουλεία στη σύγχρονη φιλοσοφία. Η περίπτωση του Ν. Μπερντιάγεφ

ΣΧΕΣΗ ΚΥΡΙΟΥ ΚΑΙ ΔΟΥΛΟΥ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ

ΡΙΖΕΣ ΔΟΥΛΕΙΑΣ :

Η δουλεία είχε ήδη γεννηθεί κατά τη μυκηναϊκή εποχή. Σε πλακίδια που έχουν βρεθεί στην Πύλο διαβάζουμε χωρίς αμφιβολία για 140 « do-e-ro ». Οι δούλοι χωρίζονταν σύμφωνα με το νόμο σε δύο κατηγορίες: στους «κοινούς δούλους» και στους «δούλους του θεού», με το θεό να ταυτίζεται κατά πάσα πιθανότητα με τον Ποσειδώνα. Οι δούλοι του θεού πάντα αναφέρονται ονομαστικά και κατέχουν τη δική τους γη. Η κοινωνική τους θέση είναι παρόμοια με εκείνη των ελεύθερων ανθρώπων. Η φύση της σχέσης τους με τη θεότητα παραμένει άγνωστη. Τα ονόματα των κοινών δούλων καταδεικνύουν πως ορισμένοι προήλθαν από τα Κύθηρα, τη Χίο, τη Λήμνο ή την Αλικαρνασσό, και πιθανώς αιχμαλωτίστηκαν από πειρατές. Τα πλακίδια μαρτυρούν πως ενώσεις ανάμεσα σε δούλους και ελεύθερους ανθρώπους δεν ήταν ασυνήθιστες, ενώ οι δούλοι μπορούσαν να γίνουν ανεξάρτητοι τεχνίτες και να κατέχουν μερίδιο γης. Φαίνεται πως στο μυκηναϊκό κόσμο ο κύριος κοινωνικός διαχωρισμός δεν ήταν ανάμεσα στους ελεύθερους και τους δούλους, αλλά ανάμεσα σε εκείνους που διατηρούσαν σχέσεις με το Παλάτι και σε εκείνους που δεν είχαν το προνόμιο αυτό.

Δεν υπάρχει αυστηρή ιστορική συνέχεια ανάμεσα στη μυκηναϊκή περίοδο και στον ομηρικό κόσμο, όπου οι κοινωνικές δομές αντικατοπτρίζουν εκείνες των ελληνικών σκοτεινών χρόνων. Η ορολογία είναι πλέον διαφορετική: ο δούλος δεν είναι πλέον « do-e-ro » αλλά « δμώς ». Στην Ιλιάδα οι δούλοι ανήκουν κυρίως στο γυναικείο φύλο και αποτελούν λάφυρα πολέμου, ενώ οι άνδρες είτε ανταλλάσσονταν με λύτρα είτε έβρισκαν το θάνατο στο πεδίο της μάχης. Στην Οδύσσεια οι δούλοι επίσης είναι στην πλειοψηφία τους γυναίκες. Αυτές είναι κυρίως υπηρέτριες και σε ορισμένες περιπτώσεις παλλακίδες. Γίνεται αναφορά και σε άνδρες δούλους, με χαρακτηριστικότερο παράδειγμα τον Εύμαιο. Ο τελευταίος είναι αξιοσημείωτος επειδή κατείχε εξέχουσα θέση στον πυρήνα του Οίκου. Ο Λαέρτης πίνει και τρώει με τους υπηρέτες του, ενώ το χειμώνα κοιμάται στη συντροφιά τους. Ο όρος « δμώς » δεν έχει υποτιμητική έννοια και ο Εύμαιος, ο « *θείος* » χοιροβοσκός, λαμβάνει το ίδιο κοσμητικό επίθετο με τους μεγάλους ήρωες. Παρόλα αυτά, η κατάσταση δουλείας παραμένει ατιμωτική. Ο ίδιος ο Εύμαιος αναφέρει: *«Γιατί τον γδύνει από τη μισή ο βροντολάλος Δίας αξία του τον άνθρωπο, δουλειά που τον πλακώσει»*.

Είναι δύσκολο να εκτιμηθεί αν η εμπορία δούλων ξεκίνησε κατά την αρχαϊκή περίοδο. Στο έργο του « Έργα και Ήμέραι » (8ος αιώνας π.Χ.) ο Ησίοδος δηλώνει πως κατέχει πολυάριθμους δούλους, αν και η κοινωνική τους θέση παραμένει άγνωστη. Η παρουσία δούλων επιβεβαιώνεται από λυρικούς ποιητές όπως ο Αρχίλοχος και ο Θέογνης από τα Μέγαρα. Σύμφωνα με επιγραφικές μαρτυρίες, η νομοθεσία του Δράκοντα (περ. 620 π.Χ.) κάνει αναφορά στους δούλους. Σύμφωνα με τον Πλούταρχο, ο Σόλων (περ. 594-593 π.Χ.) απαγόρευσε στους δούλους να επιδίδονται στη γυμναστική και στην παιδεραστία. Μέχρι το τέλος της περιόδου αυτής, οι αναφορές πυκνώνουν. Η δουλεία γίνεται διαδεδομένη την ίδια στιγμή που ο Σόλων θέτει τις βάσεις της αθηναϊκής δημοκρατίας.

ΣΧΕΣΗ ΚΥΡΙΟΥ ΚΑΙ ΔΟΥΛΟΥ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ :

Οι σκλάβοι στην Αθήνα αποτελούσαν περιουσία του αφέντη τους (ή του κράτους), που μπορούσε να τους μεταχειριστεί όπως έκρινε σωστό. Μπορούσε να τους δώσει, πουλήσει, νοικιάσει ή κληροδοτήσει. Ένας δούλος μπορούσε να παντρευτεί και να αποκτήσει παιδιά, αλλά μια τέτοια οικογένεια δεν ήταν αναγνωρισμένη από την πολιτεία, και ο κύριός τους μπορούσε να σκορπίσει τα μέλη της αν ήθελε. Οι δούλοι είχαν ελάχιστα δικαιώματα στις δίκες και πάντα αντιπροσωπεύονταν από τον κύριό τους σε τέτοιες περιστάσεις. Κάποιο παράπτωμα που θα τιμωρούταν με πρόστιμο για έναν ελεύθερο πολίτη, για κάποιο δούλο θα σήμαινε μαστίγωμα. Η αναλογία φαίνεται πως ήταν ένα χτύπημα ανά δραχμή. Με μικροεξαιρέσεις η κατάθεση ενός δούλου δεν είχε νομική ισχύ εκτός κι αν ήταν απόρροια βασανιστηρίων. Οι δούλοι βασανίζονταν σε διάφορες περιστάσεις κατά τη διάρκεια κάποιας δίκης γιατί παρέμεναν πιστοί στον κύριό τους. Διάσημο παράδειγμα πιστού δούλου ήταν ο Πέρσης ακόλουθος του Θεμιστοκλή, ο Σίκιννος (το άκρως αντίθετο του διαβόητου Εφιάλτη), ο οποίος, παρά την περσική καταγωγή του, πρόδωσε τον Ξέρξη και βοήθησε τους Αθηναίους στη Ναυμαχία της Σαλαμίνας. Παρά τα βασανιστήρια που προαναφέρθηκαν, ο δούλος στην Αθήνα διέθετε κάποιο είδος έμμεσης προστασίας: αν κάποιος τον κακομεταχειριζόταν, ο κύριός του μπορούσε να ξεκινήσει δίκη για βλάβη. Αντιστρόφως, εκείνος ο πολίτης που έδειχνε μεγάλη σκληρότητα απέναντι στο δούλο του μπορούσε να εναχθεί σε δίκη από οποιοδήποτε πολίτη, όχι τόσο από καλοσύνη απέναντι στο δούλο, όσο για να αποφευχθεί η υπερβολή στη βία (ύβρις).

Ο Ισοκράτης υποστήριξε πως ούτε ο πιο άχρηστος δούλος δεν πρέπει να θανατώνεται χωρίς δίκη: η εξουσία του κυρίου απέναντι στο δούλο δεν ήταν απόλυτη όπως όριζε το Ρωμαϊκό Δίκαιο. Οι Νόμοι του Δράκοντα μάλιστα όριζαν το θάνατο ως τιμωρία για τη δολοφονία ενός δούλου. Η κατηγορία απέναντι στο δολοφόνο ενός δούλου δεν ήταν «μήνυση για βλάβη» όπως συνέβαινε π.χ. με τα κοπάδια ζώων, αλλά η ανθρωποκτονία, η οποία απαιτούσε τιμωρία εξαιτίας του μιάσματος που επέφερε στην πόλη το χύσιμο αίματος. Κατά τον 4ο αιώνα ο ύποπτος δικαζόταν από το Παλλάδιον, ένα σώμα που έκρινε περιπτώσεις ακούσιας ανθρωποκτονίας, με την τιμωρία να ήταν αυστηρότερη του απλού προστίμου, αλλά όχι θάνατος, ίσως εξορία όπως συνέβαινε αν λάμβανε χώρα δολοφονία κάποιου μετοίκου.

Ωστόσο οι δούλοι άνηκαν στο σπιτικό του κυρίου τους. Ένας σκλάβος που μόλις κατεύθανε στο σπίτι γινόταν δεκτός με ξηρούς καρπούς και φρούτα, όπως η νεόνυμφη γυναίκα. Οι δούλοι λάμβαναν μέρος στις περισσότερες πολιτικές και οικογενειακές τελετές. Λάμβαναν μάλιστα πρόσκληση συμμετοχής στο δείπνο για τις Χοές, κατά τη δεύτερη μέρα των Ανθεστηρίων, ενώ επιτρεπόταν να λάβουν πρόσκληση στα Ελευσίνια Μυστήρια. Κάποιος δούλος μπορούσε να ζητήσει άσυλο σε ναό ή βωμό, όπως ακριβώς και ο ελεύθερος πολίτης. Επίσης μοιραζόταν τους θεούς του αφέντη του, αλλά μπορούσε να κρατήσει και προσωπικά θρησκευτικά έθιμα αν το επιθυμούσε.

Κατανοούμε λοιπόν πως παρόλο που ο δούλος ήταν υπό την κατοχή του αφέντη του, στην αρχαιότητα είχε και αρκετές ελευθερίες.

1. **ΚΕΦ Α.** Η σχέση κυρίου και δούλου στην φαινομενολογία πνεύματος του Χέγκελ

ΧΕΓΚΕΛ : Γεννήθηκε στη Στουτγάρδη και σπούδασε Φιλοσοφία και Θεολογία στο Τύμπινγκεν (1788-93). Το 1801 έγινε καθηγητής του Πανεπιστημίου της Ιένας. Μεταξύ 1812-16 εργάστηκε ως Διευθυντής Γυμνασίου στη Νυρεμβέργη. Το 1816 έγινε καθηγητής στο Πανεπιστήμιο της Χαϊδελβέργης και το 1818 στο πανεπιστήμιο του Βερολίνου και το 1830 πρύτανης.

- Η σχέση κυρίου και δούλου στην φαινομενολογία πνεύματος του Χέγκελ :

Στην φαινομενολογία του πνεύματος του Χέγκελ , ο αφέντης εξαρτάται κατά κάποιον τρόπο από τον δούλο. Αυτό συμβαίνει γιατί εάν δεν υπήρχε ο δούλος ο αφέντης δεν θα είχε μέσο , ώστε να παράγει καταναλωτικά αγαθά , αντικείμενα δηλαδή που θα προσφέρουν στον ίδιο τον αφέντη απόλαυση. Για αυτόν εξάλλου τον λόγο , ο δούλος αποκτά αξιοπρέπεια και μετατρέπει την σχέση κυρίου και δούλου σε σχέση αυτοσυνειδήσεων.

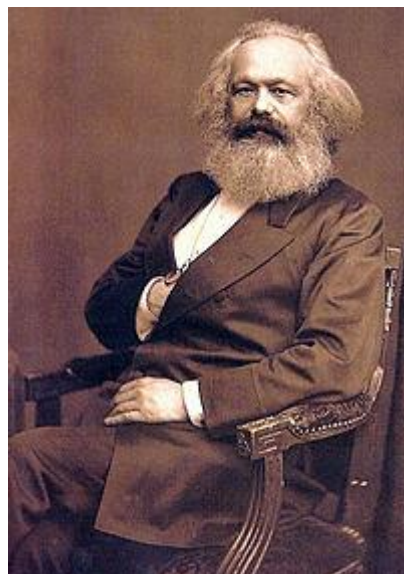
Κατ' επέκταση, ο αφέντης δεν μπορεί να προβεί σε αυθαιρεσίες και να μην αναγνωρίσει την ελευθερία του δούλου. Στην πραγματικότητα αποδεικνύεται πως είναι δούλος του δούλου εφόσον εξαρτάται άμεσα από αυτόν. Η πρωτοβουλία περνά πλέον στα χέρια του δούλου και ο αφέντης οφείλει να αναιρέσει την σχέση δουλείας και να προβεί στην αναγνώριση της ελευθερίας και στην αλληλοκατανόηση με τον δούλο.

Καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι στην φαινομενολογία του πνεύματος του Χέγκελ, ο δούλος και ο αφέντης αλληλοεξαρτώνται, καθώς ο αφέντης χρειάζεται τα καταναλωτικά αγαθά αλλά και ο δούλος από την δική του μεριά χρειάζεται την ελευθερία του και την κατανόηση του κυρίου του.

2. ΚΕΦ Β

Η σχέση εργάτη – μη εργάτη στα οικονομικά και φιλοσοφικά χειρόγραφα του Κ. Μαρξ

Ο Καρλ Χάινριχ Μαρξ (Karl Heinrich Marx) (Τριέρη 1818-Λονδίνο 1883) ήταν Γερμανός φιλόσοφος, κοινωνιολόγος, δημοσιογράφος, ιστορικός, πολιτικός οικονομολόγος και θεωρείται ως θεμελιωτής του κομμουνισμού. Ασχολήθηκε με πολλά ζητήματα ως φιλόσοφος και δημοσιογράφος. Είναι κατ'εξοχήν γνωστός για την ανάλυση της ιστορίας σε όρους ταξικής πάλης, η οποία συνοψίζεται στη θεωρία ότι τα συμφέροντα των κεφαλαιοκρατών και των εργαζομένων είναι διαμετρικά αντίθετα μεταξύ τους.

Η σχέση εργάτη – μη εργάτη στα οικονομικά και φιλοσοφικά χειρόγραφα του Κ. Μαρξ:

Στην σχέση κυρίου και δούλου στα οικονομικά και φιλοσοφικά χειρόγραφα του Μαρξ , ο κύριος είναι ο κεφαλαιοκράτης και ο δούλος είναι ο εργάτης. Ο εργάτης οφείλει να είναι ελεύθερος υπό την έννοια ότι ως εμπόρευμα έχει την εργασία του αλλά και υπό την έννοια ότι δεν έχει άλλα εμπορεύματα να πουλήσει. Συγκεκριμένα , ο δούλος , όσα περισσότερο πλούτο παράγει , τόσο περισσότερο φτωχός γίνεται.

Στην πραγματικότητα , ο δούλος δεν έχει ελευθερίες. Εξουσία έχει ο κύριος ο οποίος διευθύνει την παραγωγή και απλά πληρώνει στον εργάτη τα απαραίτητα ώστε να συνεχίσει να παράγει και να εργάζεται. Ο αφέντης δηλαδή είναι ο εκμεταλλευτής και ο εργάτης ο εκμεταλλεόμενος. Ο εργάτης έτσι από το τεράστιο φόρτο εργασίας, αποξενώνεται όχι μόνο από το προϊόν της εργασίας του αλλά και από τους άλλους ανθρώπους.

Συνεπώς , ο εργάτης δεν έχει ελευθερίες και δικαιώματα παρά μόνο υποχρεώσεις.

3.ΚΕΦ Γ : Η σχέση αφέντη και δούλου στον Νίτσε

Ο Φρίντριχ Βίλχελμ Νίτσε (γερμ. Friedrich Wilhelm Nietzsche) (15 Οκτωβρίου 1844 - 25 Αυγούστου 1900) ήταν σημαντικός Γερμανός φιλόσοφος, ποιητής, συνθέτης και φιλόλογος. Έγραψε κριτικά δοκίμια πάνω στην θρησκεία, την ηθική, τον πολιτισμό, την φιλοσοφία και τις επιστήμες, δείχνοντας ιδιαίτερη κλίση προς την χρήση μεταφορών, ειρωνείας και αφορισμών.

Η σχέση αφέντη και δούλου στον Νίτσε:

Στον Νίτσε ο κύριος θεμελιώνει ένα σύστημα οργανωμένο και ιεραρχημένο. Στην ηθική του κυρίου, ο έντιμος άνθρωπος εμπνέει τον φόβο, ώστε να παρακινήσει τον δούλο να ενεργήσει ορθώς και να πράξει ότι είναι ωφελιμότερο για αυτόν. Από την μεριά του δούλου, στην ηθική του ο κακός άνθρωπος εμπνέει τον φόβο καθώς πιστεύει πως μέσω των υποδείξεων που το κάνει, επιθυμεί να τον βλάψει, ενώ στην πραγματικότητα, επιθυμεί να τον ωφελήσει. Σε αυτήν την σχέση ο αδύναμος είναι ο δούλος καθώς ότι πράττει ουσιαστικά αποτελεί μια αντίδραση στις υποδείξεις του αφέντη του κάτι που ουσιαστικά σημαίνει ότι επηρεάζεται και εξαρτάται άμεσα από αυτόν.

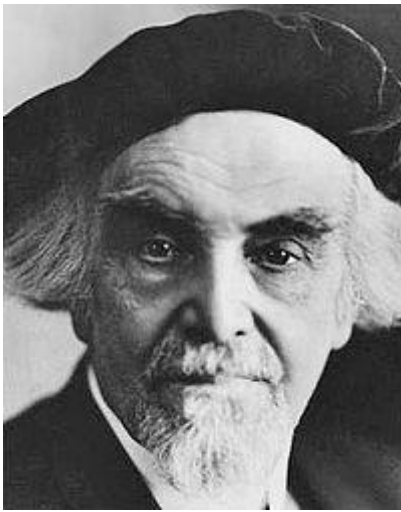
Ο δούλος δεν έχει την δύναμη να διακριβώσει ο ίδιος την θέλησή του, αλλά κατευθύνεται από τον κύριο. Συμπερασματικά, ο δούλος δεν είναι αυτόβουλος, αλλά οι επιλογές του εξαρτώνται άμεσα από τον αφέντη του.

4.ΚΕΦ Δ: Ελευθερία και δουλεία στη σύγχρονη φιλοσοφία. Ν. Μπερντιάγιεφ.

Ο Νικολάι Αλεξάντροβιτς Μπερντιάγιεφ γεννήθηκε στις 18 Μαρτίου του 1874 στο Κίεβο από παλιά οικογένεια αριστοκρατών. Ο πατέρας του ήταν αξιωματικός της τσαρικού στρατού και η μητέρα του κόρη Ρώσου πρίγκιπα και Γαλλίδας κόμισσας. Η παιδεία που έλαβε ήταν αρκετά επιμελής, ενώ το οικογενειακό περιβάλλον του ήταν πλούσιο σε πνευματικά ερεθίσματα: η δυτική και η ανατολική κουλτούρα δεν ήταν άγνωστες στο σπίτι του, μιλούσαν

ικανοποιητικά γαλλικά και ρωσικά, ο γαλλικός διαφωτισμός ήταν διάχυτος, ενώ ο πατέρας του ασπάζοταν τις φιλελεύθερες αστικές ιδέες, προσελκυόταν από τις ιδέες των Βολταίρου και Τολστόι, και ως προς τις θρησκευτικές πεποιθήσεις του κινείτο στο φάσμα του αγνωστικισμού και της αθεΐας.

Ελευθερία και δουλεία στη σύγχρονη φιλοσοφία. Ν. Μπερντιάγιεφ.:

Κατά τον Μπερντιάγιεφ ο άνθρωπος μετατρέπεται σε δούλο όταν αντικειμενοποιεί τον Θεό δηλαδή όταν τον δημιουργεί εκείνος σύμφωνα με τις δικές του ιδέες και αντιλήψεις .Εδώ ο Θεός δεν είναι ο κύριος άρα δεν έχουμε στην πραγματικότητα σχέση κυρίου και δούλου αλλά δούλου και πνεύματος καθώς ο Θεός είναι το πνεύμα , και το πνεύμα δεν γνωρίζει ούτε άνθρωπο , ούτε δούλο. Πλέον ο άνθρωπος γίνεται

δούλος και υποτάσσεται στην συλλογικότητα της κοινωνίας και ενεργεί ελεύθερα προς την κατεύθυνσή του να καταστεί ον.